

2017 | III

Korporatyviniai ginčai ir arbitražas

**The new emergency arbitrator provisions
and other options for urgent relief
under the 2014 LCIA rules**

**Šalių atstovavimo
tarptautiniame arbitraže gairės**

**„Brexit“ įtaka tarptautiniam
komerciniam arbitražui:
kokia ateitis laukia arbitražo?**

**Rusijos arbitražo reforma
žvelgiant per Lietuvos komercinio
arbitražo įstatymo prizmę**

**Draudimo piktnaudžiauti paraleliniu
procesu arbitraže teisinė prigimtis**

Arbitražas

TEORIJA IR PRAKTIKA 2017

ISSN 9772424429002

9 779772 424291

 Justitia

VILNIAUS KOMERCINIO
ARBITRAŽO TEISMAS

 TGS BALTIC
VARUL GRUNTE, SUTVIENE

Arbitražas

TEORIJA IR PRAKTIKA 2017

ISSN 2424-4295

2017 | III

Sudarytojas
prof. Valentinas Mikelėnas

Be autorių ir leidėjo sutikimo leidinį ir jame esančius straipsnius draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, įskaitant viešą priėjimą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, taip pat skelbti ir padaryti prieinamą (-us) kompiuterių tinklais viešųjų bibliotekų, mokyimo įstaigų, muziejų, archyvų terminaluose.

Leidėjas – leidykla UAB „Justitia“

Turinys

Valentinas Mikelėnas

Korporatyviniai ginčai ir arbitražas 3

Maxi Scherer

The new emergency arbitrator provisions
and other options for urgent relief under the 2014 LCIA rules 20

Renata Beržanskienė

Šalių atstovavimo tarptautiniame arbitraže gairės 38

Tadas Varapnickas

„Brexit“ įtaka tarptautiniam komerciniam arbitražui:
kokia ateitis laukia arbitražo? 48

Ramūnas Audzevičius, Denis Parchajev

Rusijos arbitražo reforma žvelgiant
per Lietuvos komercinio arbitražo įstatymo prizmę 62

Albertas Šekštelo

Draudimo piktnaudžiauti paraleliniu procesu arbitraže teisinė prigimtis 81

Summaries 91

Rusijos arbitražo reforma žvelgiant per Lietuvos komercinio arbitražo įstatymo prizmę

Ramūnas Audzevičius*
Denis Parchajev**

1. ĮVADAS

2015 m. gruodžio 29 d. Rusijos Federacijos prezidentas pasirašė du įstatymus – federalinį įstatymą „Dėl arbitražo (trečiųjų teismo proceso) Rusijos Federacijoje“¹ (Rusijos arbitražo įstatymas) ir federalinį įstatymą „Dėl atskirų Rusijos Federacijos teisės aktų pakeitimo <...>“². Šie įstatymai įsigaliojo 2016 m. rugsėjo 1 d. ir kartu sudarė pagrindą Rusijos arbitražo reformai.

Ši arbitražo reforma tapo vienu įdomiausių 2016 m. įvykių Rytų Europos arbitražo pasaulyje. Naujieji Rusijos įstatymai vainikavo keletą metų trukusį darbą siekiant modernizuoti arbitražo procesą ir pakeisti atgyvenusias bei ydingas Rusijos arbitražo praktikas. Rusijos ir

užsienio autoriai³ išskiria šiuos pagrindinius arbitražo reformos tikslus:

- *Arbitražo patrauklumo ir populiarumo Rusijoje skatinimas.* Rusijos arbitražo reglamentavimas neretai buvo kritikuojamas dėl nenuspėjamumo, įskaitant neapibrėžtumą dėl įmonių ginčų arbitruotinumą. Aptariamais įstatymais siekiama atkurti Rusijos kaip ginčų sprendimo vietas (angl. *seat of arbitration*)⁴ įvaizdį ir atgauti potencialių arbitražo vartotojų pasitikėjimą.
- *„Kišeninių“ arbitražų uždraudimas.* Rusijoje išsiplėtojo didelis mažai žinomų ir įtartiną reputaciją turinčių arbitražo institucijų tinklas. Daugelis jų buvo įsteigtos Rusijos

* Ramūnas Audzevičius – advokatų profesinės bendrijos „Motieka ir Audzevičius“ partneris, advokatas (el. paštas Ramunas.Audzevicius@ma-law.lt), Harvardo (PLDA), Londono (MA (Karališkasis koledžas), MA (IALS), LLM (Karalienės Marijos universitetas)) ir Vilniaus universiteto (Dip.) bei Maskvos aukštosios socialinių ir ekonomikos mokslų mokyklos (LLM) absolventas.

** Denis Parchajev – advokatų profesinės bendrijos „Motieka ir Audzevičius“ teisininkas (el. paštas Denis.Parchajev@ma-law.lt), Londono universiteto (Karalienės Marijos universitetas) doktorantas (PhD); Mykolo Romerio universiteto ir Londono universiteto (LLM (Karalienės Marijos universitetas)) absolventas.

¹ Rusijos Federacijos 2015 m. gruodžio 29 d. įstatymas „Dėl arbitražo (trečiųjų teismo proceso) Rusijos Federacijoje“ N 382-FZ / Федеральный закон «Об арбитраже (третейском разбирательстве) в Российской Федерации» от 29.12.2015 N 382-ФЗ (последняя редакция) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_191301/>.

² Rusijos Federacijos 2015 m. gruodžio 29 d. įstatymas „Dėl atskirų Rusijos Federacijos teisės aktų pakeitimo <...>“ N 409-FZ / Федеральный закон «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации и признании утратившим силу пункта 3 части 1 статьи 6 Федерального закона «О саморегулируемых организациях» в связи с принятием Федерального закона «Об арбитраже (третейском разбирательстве) в Российской Федерации» от 29.12.2015 N 409-ФЗ [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_191313/>.

³ FINIZIO, S., ANDREEV, D. *International Arbitration Alert Russia Implements Arbitration Reform* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <https://www.wilmerhale.com/uploadedFiles/Shared_Content/Editorial/Publications/WH_Publications/Client_Alert_PDfs/2016-08-31-russia-implements-arbitration-reform.pdf>, p. 1, 2.

⁴ Arbitražo teismo kilmės valstybė (buveinė) (angl. *Seat of Arbitration*) yra teisinė, bet ne geografinė kategorija. Tai reiškia, kad arbitražo vieta (buveinė) gali skirtis nuo vietos, kurioje arbitražo bylos nagrinėjimas vyksta fiziškai (arbitražinio nagrinėjimo vieta) (KAĮ 3 straipsnio 3 dalis). Arbitražo vieta, kaip teisinė kategorija, yra itin svarbi

bendrovių jų pačių ginčams su savo kontrahentais spręsti. Be abejo, ši praktika kėlė daug interesų konfliktų ir neigiamai atsiliepė arbitražo kaip ginčų sprendimo būdo skaidrumui ir reputacijai.

- *Arbitražo įstatymų suderinimas.* Rusija turi dualistinę arbitražo sistemą, atskirais aktais reglamentuojančią vidaus ir tarptautinį komercinį arbitražą. Sistema buvo padrikai apibrėžta, todėl praktikoje teisės normų skirtumai neretai keldavo sumaištį, o dėl jos teisės normos neretai buvo aiškinamos ir taikomos neteisingai.
- *Nacionalinio reglamentavimo suderinimas su UNCITRAL modelinio įstatymo nuostatomis.* Nors Rusijos įstatymų normos, reglamentuojančios tarptautinį komercinį arbitražą, buvo kuriamos 1985 m. UNCITRAL modelinio įstatymo pagrindu, iki reformos Rusijos vidaus arbitražo reglamentavimas šių nuostatų iš dalies neatitiko.

Įgyvendindamas nurodytus tikslus, Rusijos įstatymų leidėjas įdiegė reikšmingus pakeitimus, kuriuos pravartu išmanyti ir Lietuvoje praktikuojantiems arbitražo specialistams. Nepaisant ištisų įspūdingos Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo (KAĮ) raidos⁵, įdomu pasižiūrėti, ar KAĮ atitinka naujausias regiono arbitražo reformas. Straipsniu siekiama palyginti naujas Rusijos arbitražo įstatymų nuostatas su Lietuvos arbitražo teisės standartais

ir išsiaiškinti, ar Rusijos reformos gali veikti Lietuvos *lex arbitri* taikymo konkurencines savybes, leidžiančias būti viena iš patraukliausių arbitražo jurisdikcijų Rytų Europoje.

Rusijos reformos naujoves tikslinga sugrupuoti į kelias kategorijas, kurios lemia straipsnio struktūrą:

- a) arbitražinis susitarimas;
- b) arbitruotinumumas;
- c) arbitrų skyrimas ir nušalinimas;
- d) laikinųjų apsaugos priemonių taikymas;
- e) įrodymų rinkimas;
- f) arbitražo institucijų steigimo ir veiklos kontrolė;
- g) institucinio ir *ad hoc* arbitražo teisinis režimas;
- h) užsienio arbitražo sprendimų pripažinimas ir vykdymas;
- i) arbitražo sprendimų apskundimas.

2. ARBITRAŽINIS SUSITARIMAS

Pirmiausia aptartinas naujasis Rusijos arbitražinio susitarimo reglamentavimas. Pagal Rusijos arbitražo įstatymo 7 straipsnį arbitražinis susitarimas yra rašytinis⁶ susitarimas spręsti visus ar dalį tarpusavio ginčų, susijusių su konkrečiais šalių teisiniais santykiais. Arbitražo bylos dalyku gali būti tiek sutartiniai, tiek ir nesutartiniai santykiai. Pažymėtina, kad nuo šiol arbitražinis susitarimas įprastai taikomas visiems pagrindinės sutarties pakeitimams ir papildymams, taip pat visiems klausimams, susijusiems su pagrindu

arbitražo procesui, nes pagal bendrąją taisyklę (šalys gali susitarti kitaip) procesinius arbitražo procedūros klausimus reglamentuoja arbitražo vietos proceso teisė (lot. *lex arbitri*), o nuo arbitražo vietos proceso teisėje įtvirtinto teisinio su arbitražo problematika susijusių klausimų reguliavimo priklauso daugelis reikšmingų arbitražo proceso faktorių, pavyzdžiui, kompetencijos pasiskirstymas tarp valstybės teismų ir arbitražo, teismo pagalba arbitražo procese (pvz., arbitrų skyrimas, įrodymų rinkimas, pagalba, susijusi su laikinosiomis apsaugos priemonėmis, ir kt.), kompetentingas spręsti arbitražo teismo sprendimo panaikinimo (UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 34 straipsnis) klausimą teismas, arbitražo sprendimo panaikinimo pagrindai bei tvarka, galimybė taikyti 1958 m. Niujorko konvenciją arbitražo procesinio sprendimo pripažinimui ir leidimui vykdyti užsienio valstybėje ir kt. (Žr. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 29 d. nutartį civilinėje byloje *Estijos Respublikoje įsteigta bendrovė „Sativa Group“ OÜ v. uždaroji akcinė bendrovė „Galinta ir partneriai“*, bylos Nr. 2T-84/2014).

⁵ Pasukęs vakarietiško idealo link, Lietuvos įstatymų leidėjas atsakė iš sovietmečio paveldėto „trečiųjų teismo“ modelio ir per ganėtinai trumpą laiką iš pamatų perkūrė Lietuvos arbitražo reglamentavimą UNCITRAL modelinio įstatymo pagrindu.

⁶ Rusijos arbitražo įstatymas pripažįsta daug „rašytinio“ arbitražinio susitarimo sudarymo būdų, įskaitant susitarimus, sudarytus elektronine forma, ir apskaitimą procesiniais dokumentais, kai viena šalis akcentuoja arbitražinio susitarimo egzistavimą, o kita to neginčija pagal Rusijos arbitražo įstatymo 7 str. 4 d.

dinės sutarties galiojimu ir nutraukimu⁷. Rusijos teisė taip pat pripažįsta arbitražinio susitarimo šalių teisę perleisti arbitražinę išlygą pagal bendrąsias vidaus sandorių ir tarptautinių sandorių taisykles⁸.

Įdomu, kad pagal Rusijos arbitražo įstatymo 7 straipsnio 7 dalį arbitražinis susitarimas gali būti sudaromas įtraukiant jį į juridinio asmens įstatus⁹ (išskyrus viešąsias akcines bendroves ir akcines bendroves, turinčias tūkstantį ar daugiau akcininkų). Tačiau toks arbitražinis susitarimas bus taikomas ginčams tarp juridinio asmens dalyvių ir (ar) paties juridinio asmens su kitais asmenimis tik tuo atveju, jei tas kitas (-i) asmuo (-ys) tiesiogiai išreiškė savo valią dėl arbitražinio susitarimo privalomumo.

Kita svarbi naujovė – tiesioginis *in favor contractus* principo įtvirtinimas Rusijos arbitražo įstatyme¹⁰. Deja, kol kas neaišku, ar ši nuostata bus veiksminga. Rusijos ir užsienio autoriai perspėja dėl pernelyg formalistinio Rusijos teismų požiūrio į arbitražinių susita-

rimų trūkumus¹¹. Sudarant arbitražinę išlygą, kai arbitražo vieta yra Rusijoje, ypač svarbu tiksliai nurodyti taikytinas arbitražo taisykles ir, esant šalių pasirinkimui, nuolatinės arbitražo institucijos pavadinimą. Rusijos teismai ne kartą atsisakė aiškintis tikruosius šalių ketinimus ir pripažino arbitražinį susitarimą negaliojančiu net esant nereikšmingiems neatitikimams¹².

Svarbu žinoti, kad naujasis Rusijos arbitražo įstatymas nustato, jog tam tikri klausimai gali būti sulygti arbitražinėje išlygoje tik šalių „tiesioginiu susitarimu“. Kitais žodžiais tariant, šalių susitarimas dėl šių klausimų privalo būti tiesiogiai įtvirtintas arbitražinės išlygos tekste; jis negali būti preziumuojamas ar išvedamas iš šalių pasirinktų arbitražo taisyklių. Klausimai, dėl kurių gali būti susitarta tik „tiesioginiu susitarimu“, apima:

- a) galimybės kreiptis į nacionalinį teismą dėl pagalbos formuojant arbitražo teismą atsisakymą¹³;

- b) susitarimą dėl rašytinio arbitražo proceso (be žodinių posėdžių)¹⁴;
- c) galimybės ginčyti galutinį sprendimą atsisakymą¹⁵;
- d) galimybės skųsti teismui tarpinius (ar dalinius) sprendimus dėl jurisdikcijos atsisakymą¹⁶.

Išimtis dėl anksčiau minėto „tiesioginio susitarimo“ reikalavimo daroma tik susitarimui dėl (vien tik) rašytinių arbitražo posėdžių tarptautinio arbitražo atveju. Šalims pakanka pasirinkti taisykles, numatančias rašytinį procesą, – tiesioginis susitarimas nėra būtinas¹⁷.

Lygindami nurodytą Rusijos reglamentavimą su arbitražinio susitarimo reglamentavimu Lietuvoje, autoriai priėjo prie išvados, kad Lietuvos įstatymų leidėjo nenoras nukrypti nuo UN-CITRAL modelinio įstatymo nuostatų padėjo Lietuvoje sukurti paprastesnę ir patogesnę teisinę reguliavimą.

Pirma, skirtingai nei Rusijos įstatymai, Lietuvos teisė netaiko arbitražiniam susitarimui aukštesnių reikalavimų nei Niujorko konvencija¹⁸. Lietuvos teisė liberaliai traktuoja, kas yra arbitražinis susitarimas. Pagal KAĮ 10 str. 2 d. 5 p. arbi-

tražinis susitarimas laikomas galiojančiu, jeigu yra rašytinių įrodymų, kad šalys yra sudariusios ar pripažįsta arbitražinį susitarimą. Be to, arbitražinio susitarimo šalims netaikomas „tiesioginio susitarimo“ reikalavimas jokiais arbitražo proceso klausimais. Kilus ginčui dėl arbitražinio susitarimo turinio, jo galiojimo ir taikymo apimties, taikytinos CK ir LAT praktikoje suformuluotos bendrosios sutarčių aiškinimo taisyklės¹⁹.

Antra, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (LAT) formuoja kur kas liberalesnę *in favor contractus* principo ir patologinių arbitražinių susitarimų aiškinimo ir taikymo praktiką nei Rusijos teismai. Savo nuosekloje praktikoje LAT išaiškino, jog, kilus abejonų dėl arbitražinio susitarimo buvimo, visos jos turi būti aiškinamos arbitražinio susitarimo galiojimo naudai²⁰. Kai šalys išreiškia ketinimą ginčus spręsti arbitražo teisme, teismas turėtų tokią valią įgyvendinti, net jei šalys savo arbitražiniame susitarime nepasirinko arbitražinės institucijos ar taisyklių. Šalių valia turi būti įgyvendinama, jei arbitražinis susitarimas gali būti įvykdomas neteikiant pranašumų nė vienos iš šalių teisėms²¹.

⁷ Rusijos arbitražo įstatymo 7 str. 9 d.

⁸ Siekdamas atsakyti į dažnus klausimus dėl arbitražinių išlygų perleidimo pagal Rusijos teisę, Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Arbitražo (komercinio) Teismo Plenumas 2009 m. rugsėjo mėn. parengė nutarimo „Dėl teisių perleidimo ir arbitražinio (trečiųjų teismo) susitarimo (išlygos) santykio“ projektą. Plenumas nurodė, kad Rusijos teisė nedraudžia perleisti iš arbitražinio susitarimo išplaukiančių teisių, tačiau, net jei sutartis ar įstatymas nenumato jokių cesijos apribojimų, šios teisės nepereina automatiškai naujam kreditoriui tais atvejais, kai: (i) pagrindinė sutartis buvo sudaryta tarp tos pačios valstybės subjektų, tačiau perleidus teises užsienio subjektui sandoris įgavo tarptautinio komercinio sandorio pobūdį; (ii) pagrindinė sutartis buvo sudaryta tarp skirtingų valstybių subjektų, tačiau perleidus teises Rusijos subjektui visomis sutarties šalimis tapo Rusijos subjektai; (iii) jei arbitražinė išlyga numato ginčų sprendimą organizacijoje, kuri vienija specialaus teisinio statuso narius (pvz., arbitražo teismas įsteigtas spręsti ginčus tik tarp biržos narių); (iv) jei naujasis kreditorius neturi specialaus teisinio statuso (juridinio asmens arba individualaus verslininko), numatyto kaip būtinoji sąlyga spręsti jo ginčą arbitražo teisme. Žr. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Arbitražo (komercinio) Teismo Plenumo 2009 m. nutarimo „Dėl teisių perleidimo ir arbitražinio (trečiųjų teismo) susitarimo (išlygos) santykio“ projektą [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitr.ru/upimg/BC2A45B040FAB205431092F529032358_Prez_Sep_17.pdf>.

⁹ Ši nuostata įtraukta atskiru punktu atsižvelgiant į naujai suformuluotą Rusijos įmonių ginčų arbitruotinumą doktriną. KAĮ nenumato atskiro punkto, *expressis verbis* leidžiančio įtraukti arbitražinį susitarimą į juridinio asmens įstatus, tačiau toks arbitražinio susitarimo įtvirtinimas patenka į KAĮ 10 str. 2 d. 5 p. taikymo sritį: „Arbitražinis susitarimas sudaromas raštu ir laikomas galiojančiu, jeigu <...> yra kitokių rašytinių įrodymų, kad šalys yra sudariusios ar pripažįsta arbitražinį susitarimą.“

¹⁰ Rusijos arbitražo įstatymo 7 str. 8 d. numato, kad, aiškinant arbitražinį susitarimą, bet kokios abejonės turi būti aiškinamos jo galiojimo ir vykdytinumo naudai.

¹¹ RUBINS, N., YADYKIN, A. *International Comparative Legal Guides. International Arbitration 2016 (Russia)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://iclg.com/practice-areas/international-arbitration/international-arbitration-2016/russia#chaptercontent1>>.

¹² Tipografinės klaidos nurodant šalių vardus, pavardes ar arbitražo institucijas ne kartą tapo pagrindu pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu. Žr. PARCHAJEV, D. Prospects of Enforcing the Yukos Award in Russia. *American Review of International Arbitration*, 26 Am. Rev. Int'l Arb., p. 333.

¹³ Rusijos arbitražo įstatymo 11 str. 5 d., 13 str. 3 d. ir 14 str. 1 d.

¹⁴ ЗАГОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа*. Информационный бюллетень | Международный арбитраж [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. <https://www.whitecase.com/sites/whitecase/files/files/download/publications/russian_arbitration_reform.pdf>, p. 4.

¹⁵ Rusijos arbitražo įstatymo 34 str. 1 d.; taip pat ЗАГОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа* <...>, p. 4.

¹⁶ Rusijos arbitražo įstatymo 16 str. 3 d.

¹⁷ ЗАГОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа* <...>, p. 4.

¹⁸ Žr. Niujorko konvencijos II str. 2 d.

¹⁹ Sutarčių aiškinimo taisyklės įtvirtintos CK 6.193 straipsnyje bei suformuluotos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Esant ginčui dėl sutarties turinio ir jos sąlygų, sutartis aiškinama nustatant tikruosius sutarties dalyvių ketinimus, o ne vien remiantis pažodiniu sutarties teksto aiškinimu. Be to, sutarties sąlygos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į jų tarpusavio ryšį, sutarties esmę, tikslą, jos sudarymo aplinkybes. Aiškinant sutartį taip pat turi būti atsižvelgiama į šalių derybas dėl sutarties sudarymo, šalių elgesį po sutarties sudarymo ir kitas reikšmingas aplinkybes. Kartu sutarties sąlygos turi būti aiškinamos taip, kad aiškinimo rezultatas nereikštų nesąžiningumo vienos iš šalių atžvilgiu. Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 20 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje UAB „Ervin“ v. Ageratec AB, bylos Nr. 3K-3-128/2010; kt.

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-434/2006; taip pat REDFERN, H., HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*, 2nd ed. Sweet & Maxwell, 1991, p. 167.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-666/2013; taip pat PARCHAJEV, D. *Pathological Arbitration Clauses in Lithuanian Case Law. CIS Arbitration Forum*, 2016-01-28 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisarbitration.com/2016/01/28/pathological-arbitration-clauses-in-lithuanian-case-law/>>.

Trečia, KAĮ nesuteikia šalims galimybės atsisakyti teismo pagalbos formuojant arbitražo teismą ar atsisakyti arbitražo sprendimų apskundimo. Teismo vaidmens eliminavimas įvardytais aspektais plačiau aptariamas ir įvertintas toliau šiame straipsnyje.

3. ARBITRUOTINUMAS

3.1. BENDROS PASTABOS

Iki reformos Rusijos įstatymai arbitruotinumą klausimą paliko gana neapibrėžtą. Vienintelė ginčų kategorija, kurią įstatymai aiškiai pripažino nearbitruotinais, buvo bankroto bylos. Kitos nearbitruotinių ginčų kategorijos buvo kildinamos iš teismų praktikos, pavyzdžiui:

- ginčai dėl viešųjų pirkimų²²;
- ginčai, susiję su įrašų dėl nekilnojamojo turto registravimo valstybiniuose registruose pakeitimais²³;
- įmonių ginčai²⁴.

Miglotas arbitruotinumą reglamentavimas suformavo atgrasantį nesaugumo jausmą, kad galutinis arbitražo sprendimas gali būti vėliau panaikintas teisme. Tai, be abejo, skatino šalis nesirinkti Rusijos kaip arbitražo vietos. Be to, teisėkūros funkcijos arbitruotinumą klausimu perdavimas į teismų rankas sudarė puikią terpę nevienodai teismų praktikai skirtinguose Rusijos regionuose. Reaguodamas į situaciją, įstatymų leidėjas įtvirtino nearbitruotinių ginčų sąrašą bei prezumpciją, kad ginčas yra

arbitruotinas, nebent įstatymas aiškiai nurodo, kad jis negali būti perduodamas nagrinėti arbitražu²⁵.

Naujasis įstatymu patvirtintas nearbitruotinių ginčų sąrašas yra platesnis ir apima, *inter alia*:

- bankroto bylas;
- ginčus, susijusius su juridinių asmenų ir individualių verslininkų valstybiniu registravimu;
- kai kuriuos ginčus dėl intelektualinės nuosavybės teisių;
- ginčus, kylančius iš viešojo administravimo, įskaitant valdžios institucijų sprendimų ginčijimą;
- grupės ieškinius;
- ginčus, susijusius su privatizavimu ir viešųjų pirkimų sutartimis²⁶.

Vis dėlto atsižvelgiant į ankstesnę teismų praktiką lieka neaišku, kaip teismai išspręs toliau pateiktų ginčų arbitruotinumą klausimą:

- kiti ginčai su viešuoju elementu, įskaitant santykius, kylančius iš sutarčių, kurioms taikomas 2011 m. liepos 18 d. federalinis įstatymas Nr. 223-FZ „Dėl atskirų juridinių asmenų tipų prekių, darbų, paslaugų pirkimų“;
- ginčai, susiję su aukcionais ir (ar) konkursais, įskaitant viešuosius konkursus;
- privatūs ieškiniai dėl žalos, susijusios su konkurencijos teisės aktų pažeidimais;
- ginčai dėl einamųjų mokėjimų bankroto byloje;

²² Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Arbitražo (komercinio) Teismo Prezidiumo 2014 m. sausio 28 d. nutarimas byloje Nr. 11535/13; taip pat RUBINS, N., YADYKIN, A. *International Comparative Legal Guides* <...>.

²³ Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo 2011 m. gegužės 26 d. nutarimas byloje Nr. 10-II; taip pat RUBINS, N., YADYKIN, A. *International Comparative Legal Guides* <...>.

²⁴ Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Arbitražo (komercinio) Teismo Prezidiumo 2012 m. sausio 30 d. nutarimas byloje Nr. BAC-15384/11; taip pat RUBINS, N., YADYKIN, A. *International Comparative Legal Guides* <...>.

²⁵ FINIZIO, S., ANDREEV, D. *International Arbitration Alert* <...>, p. 4.

²⁶ Rusijos APK 33 str. 2 d.: Rusijos APK nearbitruotinais pripažįsta ginčus, reglamentuojamus Rusijos APK 27 str. 6 d. 1, 3 ir 6 punktais; Rusijos APK III skyriaus; Rusijos APK 27, 27.1 ir 28.2 skirsnių; Rusijos APK 225.1 str. 2 d. 1–5 punktais; ginčus, kylančius iš santykių, reglamentuojamų Rusijos Federacijos teisės aktais dėl valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo; Rusijos CPK 22.1 str. 2 d.: Rusijos APK nearbitruotinais pripažįsta ginčus, reglamentuojamus Rusijos CPK 22 str. 4 d. 1, 3 ir 6 punktais; ginčus, kylančius iš šeimos santykių, įskaitant ginčus dėl globėjų ir rūpintojų patikėtinių turto administravimo, išskyrus bylas dėl sutuoktinių bendro turto padalinimo; ginčus, kylančius iš darbo santykių; ginčus, kylančius iš paveldėjimo santykių; ginčus, kylančius iš santykių, reglamentuojamų Rusijos Federacijos teisės aktais dėl valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo; taip pat ЗАГОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа* <...>, p. 5.

e) ginčai dėl sandorių galiojimo dėl specialiųjų Rusijos teisės normų, susijusių su bankrotu su bankų, pensijų fondų ir (ar) draudimo įmonių dalyvavimu, jei jų atžvilgiu įvestas laikinasis administravimas (finansinis restruktūrizavimas), bet neinicijuota bankroto procedūra²⁷.

Taigi, viena vertus, Rusijos įstatymuose pateiktų nearbitruotinių ginčų sąrašą baigtumas sukuria lūkestį, kad sąrašuose nenurodyti ginčai galės būti perduoti nagrinėti arbitražu, tačiau suformuota Rusijos teismų praktika kelia abejonių dėl šio lūkesčio pateisinimo.

3.2. ĮMONIŲ (KORPORATYVINIŲ) GINČŲ ARBITRUOTINUMAS

Viena ilgiausiai lauktų Rusijos reformos naujovių yra įmonių ginčų arbitruotinumą įtvirtinimas. Rusijos Federacijos arbitražo proceso kodeksas (Rusijos APK) pašalina neapibrėžtumą dėl skirtingų įmonių ginčų (ne)arbitruotinumą, egzistavusį jau kelerius metus. Įstatymas įtvirtina dalinį šių ginčų arbitruotinumą, suskirstydamas šiuos ginčus į tris grupes.

Pirmajai grupei priskiriami nearbitruotini įmonių ginčai. Rusijos APK 33 str. 2 d. 4 punktas nurodo, kad nearbitruotini įmonių ginčai yra ginčai, *inter alia*, susiję su:

- visuotinių akcininkų (dalyvių) susirinkimų sušaukimu;
- pašalinimu iš dalyvių;
- valstybinių institucijų sprendimų ir veiksmų dėl vertybinių popierių emisijos apskundimu;
- strateginėmis įmonėmis (išskyrus ginčus dėl nuosavybės į akcijas (dalis), nereikalaujančias derinimo su Komisija dėl užsienio investicijų įgyvendinimo kontrolės).

Šie ginčai dėl savo ypatumų ir (ar) viešojo intereso apsaugos apskritai negali būti nagrinėjami arbitražu.

Antrajai grupei priklauso ginčai, kurių arbitruotinumui keliamos specifinės įstatymų leidėjo sąlygos. Rusijos APK 225.1 str. 3 ir 4 dalys nurodo, kad dalis įmonių ginčų arbitruotini Rusijoje tik tuo atveju, jei juos nagrinėja nuolatinė arbitražo institucija pagal specialias arbitražo taisykles. Tai ginčai, susiję, *inter alia*, su:

- juridinių asmenų įsteigimu, reorganizavimu ir likvidavimu;
- korporatyvinėmis sutartimis;
- juridinių asmenų valdymo organų sprendimų apskundimu;
- direktorių paskyrimu (išrinkimu) ir įgaliojimų nutraukimu ir jų traukimu atsakomybėn;
- stambių sandorių ginčijimu (tik tuo atveju, kai arbitražinį susitarimą sudarė visos ginčo šalys)²⁸.

Rusijos APK 225.1 str. 3 ir 4 dalys išaiškina, kad šioje nuostatoje nurodyti ginčai arbitruotini tik tuo atveju, jei juridinis asmuo, visi juridinio asmens nariai, taip pat kiti asmenys, kurie yra ieškovai ar atsakovai, sudarė arbitražinį susitarimą dėl tokio ginčo perdavimo arbitražo teismui. Toks ginčas gali būti perduotas spręsti arbitražu nuolatinėi arbitražo institucijai, kuri patvirtino, deponavo ir paskelbė savo interneto svetainėje specialias įmonių ginčų sprendimo taisykles pagal Rusijos arbitražo įstatyme nustatytą tvarką. Arbitražo vieta privalo būti Rusijos Federacijoje.

Vadinasi, šių ginčų arbitruotinumui reikšmės turi ne tik santykių turinys, bet ir ginčo administravimo vieta bei tvarka. Rusijos autorių²⁹ teigimu, formuluodamas taisykles dėl įmonių ginčų arbitruotinumą, įstatymų leidėjas įkvėpimo sėmėsi iš Vokietijos patirties ir Vokietijos arbitražo institucijos (DIS), kuri sukūrė specialias arbitražo taisykles korporatyviniams ginčams. Tokių specialiųjų taisyklių tikslas – suteikti papildomą apsaugą įmonės akcininkų, kuriems įmonių ginčų sprendimo taisyklių kūrimo gairės

²⁷ ЗАГОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа* <...>, p. 5, 6.

²⁸ *Ten pat*, p. 6.

²⁹ *Ten pat*.

užtikrina papildomus informavimo ir dalyvavimo mechanizmus, teisėms. Pažymėtina, kad DIS yra vienintelė žinoma tarptautinė arbitražo institucija, taikanti specialias taisykles įmonių ginčams. Daugelis pripažintų tarptautinių institucijų jau patvirtino nematančios tikslo taikyti tokią išimtį įmonių ginčams³⁰.

Trečioji įmonių ginčų grupė apima ginčus, kurių arbitruotinumui nekeliami specifiniai reikalavimai, taikomi antrajai grupei. Tai įmonių ginčai, kurie privalo būti nagrinėjami nuolatinės arbitražo institucijos³¹, bet jiems netaikomas reikalavimas dėl arbitražo vietos Rusijoje bei dėl specialių arbitražo taisyklių taikymo³²:

- ginčai, susiję su nuosavybės teisėmis į akcijas (dalis) bei išieškojimu pagal akcijų (dalių) įkeitimo sutartis;
- ginčai dėl vertybinių popierių savininkų registro tvarkytojų veiklos³³.

3.3. ARBITRUOTINUMO NAUJOVIŲ VERTINIMAS IŠ LIETUVOS TEISĖS PERSPEKTYVOS

Kaip ir Rusijos įstatymai, KAI įtvirtina baigtinį nearbitruotinių ginčų sąrašą³⁴. Išskyrus KAI 12 straipsnio išimtis, Lietuvos įstatymai nenumato jokių konkrečių apribojimų įmonių ginčų arbitruotinumui. Atkreiptinas dėmesys, kad nuolatinėms arbitražo institucijoms pagal Lietuvos teisę netaikomas reikalavimas dėl specialių įmonių ginčų taisyklių priėmimo ir taikymo. Be to, skirtingai nei Rusijos arbitražo įstatymas, KAI nedraudžia spręsti arbitruotinių įmonių ginčų *ad hoc* arbitražu.

Autorių vertinimu, KAI arbitruotinumui taisyklės yra labiau proarbitražinės ir paprastesnės už Rusijos arbitražo įstatymo taisykles, nors tenka pripažinti, kad KAI taip pat ne iki galo išsprendžia arbitruotinumui klausimą³⁵.

4. ARBITRŲ SKYRIMAS IR NUŠALINIMAS

4.1. ARBITRŲ SKYRIMAS

Kiekvienam asmeniui garantuojamos teisės į tinkamą procesą svarbią sudedamąją dalį sudaro, *inter alia*, garantija, kad kiekvieno asmens byla sprendžiama pagal įstatymą sudaryto, nešališko ir nepriklausomo subjekto³⁶.

Modernizuodami kiek atgyvenusį Rusijos įstatymų leidėjo požiūrį į nacionalinio teismo vaidmenį arbitražo procese³⁷, Rusijos arbitražo įstatymai įtvirtino galimybę kreiptis į teismą pagalbos skiriant ir nušalinant arbitrus³⁸. Skirtingai nei KAI³⁹, Rusijos arbitražo įstatymas nedaro skirtumo tarp institucinio ir *ad hoc* arbitražo – į Rusijos teismą su prašymu skirti arbitrą arbitražo šalis gali kreiptis net ir institucinio arbitražo atveju⁴⁰. Rusijos arbitražo įstatymas numato:

- jei šalis nepaskiria arbitro per vieną mėnesį nuo kitos šalies prašymo tai padaryti gavimo dienos arba jeigu du arbitrai negali per mėnesį susitarti dėl trečiojo arbitro paskyrimo, bet kurios šalies prašymu arbitrą paskiria kompetentingas teismas;
- kai arbitražo teismas sudaromas iš vieno arbitro ir arbitražo šalys nepasiekia susitarimo dėl jo išrinkimo, bet kurios šalies prašymu arbitrą paskiria kompetentingas teismas⁴¹.

Šios naujovės keliamas grėsmes straipsnio autoriai aptaria skyriaus pabaigoje.

4.1.1. REIKALAVIMAI ARBITRAMS

Įdomu, kad Rusijos įstatymai, be nešališkumo ir nepriklausomumo, numato ir kitus reikalavimus arbitrams⁴². Po reformos arbitras Rusijoje:

- turi turėti teisinį veiksnumą sudaryti sutartis ir jo amžius turi būti bent 25 metai;
- arbitru negali būti asmuo, turintis teistumą ar drausminių nuobaudų, dėl kurių jis negalėtų verstis advokato veikla;
- arbitru negali būti valstybės tarnautojas, tačiau juo gali būti paskirtas atsistatydinęs teisėjas;
- arbitras privalo turėti oficialiai pripažintą Rusijoje aukštąjį teisinį išsilavinimą, jeigu jis arba ji yra vienintelis arbitras arba arbitražo teismo pirmininkas (šalys gali atsisakyti taikyti šį reikalavimą arbitražo teismo pirmininkui, jeigu kitas arbitražo teismo narys atitinka šį reikalavimą)⁴³.

Lietuvos įstatymai nenumato panašių reikalavimų arbitrams. Nesant šalių susitarimo dėl konkrečių kvalifikacinių ar kitokių reikalavimų arbitrams (pvz., pilietybės), šalių autonomija skiriant arbitrus ribojama nepriklausomumu ir nešališkumu:

tam tikri reikalavimai arbitrams yra bendrieji ir arbitražo, ir teisės principai, todėl yra atitinkamos valstybės viešosios tvarkos, apibrėžtos jos teisės aktuose ir teismų praktikoje, dalis. Nepaisant to, kad šalių valios autonomijos

³⁰ ЗАГОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа <...>*, p. 5, 6.

³¹ Rusijos APK 225.1 str. 5 d.

³² Įstatymai nesuteikia aiškaus atsakymo į klausimą, ar leistinas tokių ginčų administravimas užsienio arbitražo institucijose, negavusiose leidimo Rusijoje ir su arbitražo vieta užsienyje. Egzistuoja rizika, kad tokie sprendimai taptų nevykdytini Rusijos Federacijoje.

³³ Rusijos arbitražo įstatymo 2 str. 11 d.; ЗАГОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П.; ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа <...>*, p. 7.

³⁴ KAI 12 str.

³⁵ Žr. AUDZEVIČIUS, R., PARHAJEV, D. Teismų vaidmuo arbitražo procese pagal Lietuvos teisę. *Teisė*, 2017, t. 102. 2011 m. nutartimi LAT atvėrė duris teismų diskrecijai spręsti dėl ginčo arbitruotinumui neapsiribojant KAI 12 str. sąrašu: „Išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad viešųjų pirkimų ginčai KAI [12 straipsnyje] neįtvirtinti ir šio įstatymo taikymo prasme negalima daryti išvados, kad jie nearbitruotini. Vis dėlto toks [12 straipsnio] aiškinimas *per se* nereiškia, kad ginčai, kurie negali būti arbitražo ginčo dalykas, turi būti įtvirtinti viename teisės akte. <...> Viešųjų pirkimų teisinis reglamentavimas susijęs su viešojo intereso apsauga, todėl VPĮ viešiesiems pirkimams nustatyti specialūs reikalavimai, o šio įstatymo nuostatos aiškintinos ir taikytinos taip, kad būtų apgintas viešasis interesas“ (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 17 d. nutartį civilinėje byloje *WTE Wassertechnik GmbH ir kt. v. UAB „Kauno vandenys“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-7-304/2011). Remiantis šiuo išaiškinimu, *UAB „Kauno vandenys“ v. WTE Wassertechnik GmbH* byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas padarė išvadą, kad šalių ginčas dėl viešojo pirkimo pirkimo sutarties kainos keitimo yra nearbitruotinis, o *N. V. K., I. V. K. ir R. W. A. v. K. v. „Luksora“* byloje analogiška išvada buvo padaryta ginčų dėl juridinio asmens veiklos tyrimo atžvilgiu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *N. V. K., I. V. K., R. W. A. v. K. v. bendra Lietuvos ir Vokietijos UAB „Luksora“* (bylos Nr. 3K-3-353/2012)). Svarbu paminėti, kad *Gazprom* byloje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė teisėjų kolegija, taikydama KAI naująją redakciją, patvirtino, kad ginčai dėl juridinio asmens veiklos tyrimo išlieka nearbitruotini nepriklausomai nuo to, kad įstatymų leidėjas neįtraukė tokių ginčų į nearbitruotinių ginčų sąrašą. Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 23 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje *ОАО „Газпром“ v. Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos* (bylos Nr. 3K-7-458-701/2015. *Teismų praktika*, 2015, 44, p. 184–204).

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e3K-3-387-421/2016.

³⁷ Iki reformos Rusijos nacionalinių teismų vaidmuo tiek tarptautinio, tiek ir vidaus arbitražo kontekste dažniausiai apsiribodavo laikinųjų apsaugos priemonių taikymu ir arbitražo sprendimų pripažinimu ir vykdymu.

³⁸ Į Rusijos teismą galima kreiptis tiek tuo atveju, kai šalys nesusitaria dėl arbitrų skyrimo ir nušalinimo tvarkos, tiek tuo atveju, kai šalių sulygta arbitrų skyrimo būdas yra neveiksmingas.

³⁹ KAI 14 str. 3 d.

⁴⁰ Kaip minėta, institucinio arbitražo atveju įstatymas numato šalims teisę arbitražiniu susitarimu tiesiogiai atsisakyti teismo pagalbos sudarant arbitražo teismą.

⁴¹ Rusijos arbitražo įstatymo 11 str. 3 d.

⁴² Anksčiau Rusijoje reikalavimai arbitrams buvo nustatyti tik vietos arbitražo atveju. Nauji įstatymai išplečia šių reikalavimų taikymą tarptautiniam komerciniam arbitražui.

⁴³ Rusijos arbitražo įstatymo 11 str.; taip pat FINIZIO, S., ANDREEV, D. *International Arbitration Alert <...>*, p. 4, 5.

*principas yra esminis ir itin svarbus arbitražo šalims naudojantis teise skirti arbitrus, egzistuoja šalių valios laisvės principo ribojimų, svarbiausi jų – arbitro nepriklausomumas ir nešališkumas*⁴⁴.

4.1.2. ARBITRŲ SKAIČIUS

Iki reformos Rusijos įstatymai reikalavo nelyginio arbitrų skaičiaus tik vidaus arbitražo atveju ir nedraudė lyginio arbitrų skaičiaus esant tarptautiniam komerciniam arbitražui. Naujasis Rusijos arbitražo įstatymo 10 straipsnis nurodo, kad visi arbitražo teismai, išskyrus Jūrų arbitražo komisiją, privalo turėti nelyginį arbitrų skaičių⁴⁵.

KAĮ taip pat numato, kad arbitrų skaičius turi būti nelyginis. Tačiau arbitražo teismo, sudaryto iš lyginio arbitrų skaičiaus, priimtas arbitražo teismo sprendimas dėl šios priežasties nelaikomas negaliojančiu. Jeigu šalys nenustato arbitrų skaičiaus, skiriami trys arbitrai⁴⁶.

4.2. ARBITRŲ NUŠALINIMAS

Siekiant užtikrinti Niujorko konvencijoje ir UNCITRAL modeliniame įstatyme įtvirtintą teisę į tinkamą procesą, arbitrų nušalinimo institutas yra lygiai toks pat svarbus kaip ir jų skyrimo. Šis institutas leidžia pašalinti arbitrą iš arbitražo bylos nagrinėjimo, jei po jo paskyrimo paaiškėja, kad jis neatitinka šalių jam iškeltų kvalifikacijos reikalavimų⁴⁷ arba atsiranda

pagrįstų abejonių dėl jo nepriklausomumo ar nešališkumo⁴⁸.

Rusijos arbitražo įstatymo 13 straipsnis numato, kad, nesant šalių susitarimo dėl arbitrų nušalinimo tvarkos, arbitražo šalis per 15 dienų nuo sužinojimo apie arbitražo teismo sudarymą ar aplinkybių, sudarančių pagrindą nušalinti arbitrą, sužinojimo dienos turi teisę raštu pareikšti nušalinimo motyvus. Jei arbitras nenusišalina ar kita šalis nesutinka su nušalinimu, pareikškimą svarsto arbitražo teismas. Tuo atveju, jei šalies pareiškimas dėl nušalinimo nepatenkinamas, ji gali per vieną mėnesį kreiptis į kompetentingą⁴⁹ teismą. Atsisakyti teismo įsikišimo spręsti dėl arbitro nušalinimo šalys gali tik tuomet, jeigu: (i) jų ginčą administruoja nuolatinė arbitražo institucija; (ii) šalys savo arbitražiniame susitarime yra tiesiogiai numačiusios teismo pagalbos nušalinant arbitrus atsisakymą⁵⁰. Rusijoje pirmosios instancijos teismo nutartys dėl arbitrų skyrimo ir nušalinimo yra galutinės ir neskundžiamos⁵¹. Išimtis daroma arbitražo procesui, administruojamam Tarptautinio komercinio arbitražo teismo ir Jūrų arbitražo komisijos prie Rusijos Federacijos prekybos ir pramonės rūmų: įstatymai numato, kad arbitrų skyrimo, nušalinimo ir jų įgaliojimų nutraukimo klausimai anksčiau nurodytuose procesuose sprendžiami Rusijos Federacijos prekybos ir pramonės rūmų prezidento, o ne nacionalinių teismų⁵².

⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. rugsėjo 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2T-84/2014.

⁴⁵ Rusijos arbitražo įstatymo 10 str.; taip pat FINIZIO, S., ANDREEV, D. *International Arbitration Alert* <...>, p. 5.

⁴⁶ KAĮ 13 str.

⁴⁷ Įdomu, kad Rusijos arbitražo įstatymo 12 str. 2 d., kitaip nei KAĮ 15 str. 2 d., leidžia nušalinti arbitrą tik esant pagrįstų abejonių dėl jo nepriklausomumo ar nešališkumo.

⁴⁸ Apie nušalinimą arbitrai, kurį šalis paskyrė pati arba kartu su kita šalimi, gali būti pareikšta tik dėl tokių aplinkybių, kurias šalis sužinojo po arbitro paskyrimo.

⁴⁹ Teismas, kompetentingas nagrinėti minėtus klausimus, yra nustatomas pagal vietą, kur „vyksta“ arbitražo procesas, tačiau tai ne iki galo paaiškina, ar kalbama apie juridinę, ar faktinę proceso vietą. Antra vertus, nesant konkretaus teismo, atsakingo už arbitrų skyrimo klausimą, neaišku, kuris teismas kompetentingas išspręsti klausimą šalims nepasirinkus arbitražo vietos arbitražiniame susitarime (žr. ЗАГОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа* <...>, p. 3).

⁵⁰ Rusijos arbitražo įstatymo 13 str. 2 ir 3 d.

⁵¹ Tačiau negalima atmesti teorinės šių nutarčių apskundimo galimybes absoliučiais sprendimo negaliojimo pagrindais. Taip, pavyzdžiui, kai kurie Rusijos teismai anksčiau pripažino galimybę skųsti nutartis dėl arbitražo (trečiųjų) teismų kompetencijos bendrais Arbitražo proceso kodekso pagrindais, nepaisant aiškaus jų apskundimo draudimo įstatyme dėl tarptautinio komercinio arbitražo teismo (žr. ЗАГОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа* <...>, p. 3).

⁵² ЗАГОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа* <...>, p. 3.

Lietuvoje KAĮ nurodo:

*Jeigu arbitras, kuriam pareikšta apie nušalinimą, nenusišalina pats arba kita šalis nesutinka su nušalinimu, šio arbitro nušalinimo klausimą sprendžia likę arbitražo teismo arbitrai. Kai arbitražo teismą sudaro vienas arbitras arba kai nušalinimas pareikštas visiems arbitražo teismo arbitrams, pats arbitras (patys arbitrai) išsprendžia nušalinimo klausimą. [Jeigu šis] nušalinimas atmetamas, šalis, pareiškusi apie nušalinimą, gali per 20 dienų nuo pranešimo apie nušalinimo atmetimą gavimo dienos prašyti Vilniaus apygardos teismą priimti nutartį dėl arbitro nušalinimo. Vilniaus apygardos teismo priimta nutartis šiuo klausimu yra galutinė ir neskundžiama*⁵³.

Pažymėtina, kad KAĮ *expressis verbis* nenumato galimybės „tiesioginiu susitarimu“ atsisakyti teismo pagalbos arbitrų nušalinimo klausimu, tačiau šalys, pasirinkdamos nagrinėti ginčą pagal institucijos taisykles, numatančias savo arbitro nušalinimo mechanizmą, drauge susitaria dėl pastarosios arbitrų nušalinimo tvarkos. Taigi, pavyzdžiui, pasirinkus ginčą nagrinėti Vilniaus komercinio arbitražo teisme (VKAT), VKAT pirmininkas priima galutinį ir neskundžiamą sprendimą dėl pareikšto nušalinimo arbitrai priimdami nutartį, nereikalaujančią pagrindimo⁵⁴.

Galiausiai, vertindami įvardytas Rusijos arbitražo įstatymo naujoves dėl teismo kompetencijos skirti ir nušalinti arbitrus institucinio arbitražo atveju, straipsnio autoriai įžvelgia grėsmę, kad esant prieštaravimų tarp skyrimo ir nušalinimo kompetencijų, įtvirtintų Rusijos arbitražo įstaty-

me ir šalių pasirinktose arbitražo taisyklėse, ypač tarptautinio arbitražo atveju, kai arbitražo vieta yra Rusijoje, pralaimėjusi šalis galės manipuliuoti susidariusia spraga ir teigti, kad arbitražo institucijos sudėtis ar arbitražo procesas neatitiko šalių susitarimo arba, nesant tokio susitarimo, neatitiko tos šalies, kurioje vyko arbitražas, įstatymų⁵⁵.

5. LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ TAIKYMAS

5.1. ARBITRAŽO TEISMO IR NUOLATINĖS ARBITRAŽO INSTITUCIJOS ĮGALIOJIMAI TAIKYTI LAIKINĄSIAS APSAUGOS PRIEMONES

Rusijos arbitražo įstatymo 17 straipsnis suteikia arbitražo teismui įgaliojimus šalies prašymu taikyti laikinąsias apsaugos priemones (LAP), kurias arbitražo teismas manęs būtina taikyti. Kitaip tariant, leidžiama arbitražo teismui taikyti bet kokias pritaikomas ir įvykdomas LAP. Šalys taip pat gali susitarimu įgaluoti nuolatinę arbitražo instituciją iki arbitražo teismo sudėties sudarymo taikyti LAP šalių atžvilgiu. Arbitražo teismo ir institucijos nutartys yra privalomos arbitražo šalims, bet nėra vykdytini dokumentai⁵⁶. Arbitražo teismo ar institucijos nutarčių dėl LAP taikymo apskundimas reglamentuojamas pasirinktų arbitražo taisyklių⁵⁷.

Lietuvos reglamentavimas šiais klausimais pastebimai skiriasi. Viena vertus, 2012 m. birželio 30 d. KAĮ redakcija numato ribotą sąrašą LAP, kurias gali taikyti arbitražo teismai. Teismai turi teisę nutartimi uždrausti šaliai dalyvauti tam tikruose sandoriuose ar atlikti tam tikrus veiksmus arba įpareigoti šalį saugoti su arbitražiniu nagrinėjimu susijusį turtą, pateikti piniginį užstatą,

⁵³ KAĮ 16 str. 2 ir 3 d.

⁵⁴ VKAT reglamento 19 str. 7 d.

⁵⁵ Niujorko konvencijos V str. 1 d. d. punktas.

⁵⁶ Rusijoje tik daliniai ir galutiniai arbitražo sprendimai yra vykdytini (žr. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Arbitražo (komercinio) Teismo Prezidiumo 2010 m. spalio 5 d. nutarimą byloje Nr. 6547/10; taip pat RUBINS, N., YADYKIN, A. *International Comparative Legal Guides* <...>).

⁵⁷ Pavyzdžiui, 2017-01-11 Tarptautinio komercinio arbitražo teismo prie Rusijos Federacijos prekybos ir pramonės rūmų komercinių ginčų sprendimo taisyklių 34 str. 4 d. nurodo, kad arbitražo teismas bet kurios šalies pareiškimu ar savo iniciatyva gali keisti, sustabdyti ar panaikinti LAP. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://mkas.tpprf.ru/ru/docu.php>>.

banko ar draudimo garantiją⁵⁸. Kita vertus, KAI progresyviai suteikia arbitražo teismo nutartims dėl LAP taikymo vykdytino dokumento statusą. Tai reiškia, kad dėl nevykdomos arbitražo teismo nutarties Vilniaus apygardos teismas šalies prašymu išduoda vykdomąjį raštą⁵⁹. Vykdomasis raštas neišduodamas tik išimtiniais atvejais⁶⁰, o dėl Vilniaus apygardos teismo nutarties atsisakyti išduoti vykdomąjį raštą gali būti pateiktas atskiras skundas⁶¹.

KAI nedraudžia šalims kreiptis į nuolatinę arbitražo instituciją iki arbitražo teismo sudarymo su prašymu taikyti LAP, kurių nesiėmus arbitražo sprendimo vykdymas gali pasunkėti ar pasidaryti neįmanomas, ir nereikalauja dėl šios teisės atskirai susitarti arbitražiniame susitarime. Tokios galimybės egzistavimas priklausys nuo pasirinktos nuolatinės arbitražo institucijos taisyklių. Dažniausiai laikinųjų apsaugos priemonių iki arbitražo teismo sudarymo klausimas sprendžiamas pasitelkus laikinojo arbitro institutą⁶².

Galiausiai, skirtingai nei pagal Rusijos arbitražo įstatymą, KAI numato galimybę arbitražo teismui priimti *ex parte* preliminarines nutartis dėl LAP taikymo⁶³. Pabrėžtina, kad preliminarinės nutartys, nors ir privalomos arbitražo šalims, nėra vykdytini dokumentai⁶⁴.

5.2. TEISMO ĮGALIOJIMAI TAIKYTI LAIKINĄSIAUS APSAUGOS PRIEMONES

Kalbant apie teismo vaidmenį LAP taikymo kontekste, nacionalinio teismo įgaliojimai abiejose nagrinėjamosiose jurisdikcijose yra panašūs. Tiek

Lietuvos, tiek ir Rusijos teismai nėra varžomi taikyti bet kokias LAP, atitinkamai numatytas CPK ir Rusijos APK, bei turi teisę, esant būtinoms sąlygoms, svarstyti LAP klausimą *ex parte*⁶⁵.

Rusijos APK 90 str. 2 ir 3 dalys nurodo, kad, jeigu netaikant LAP arbitražo teismo sprendimo įvykdymas iš esmės pasunkėtų arba pasidarytų neįmanomas, įskaitant atvejus, kai arbitražo teismo sprendimo įvykdymas numatomas užsienyje, taip pat siekiant užkirsti kelią atsirasti reikšmingai žalai pareiškėjui, arbitražo šalis gali kreiptis su prašymu taikyti LAP Rusijos APK nustatyta tvarka į Rusijos teismą pagal arbitražo teismo vietą arba pagal skolininko gyvenamąją vietą, arba pagal skolininko turto buvimo vietą. Taigi numatytos kelios alternatyvos, kurių vieną renkasi LAP prašančioji šalis.

Savo ruožtu KAI užtikrina šalims galimybę prašyti Vilniaus apygardos teismo taikyti laikinąsias apsaugos priemones ar užtikrinti įrodymus tiek iki, tiek ir po arbitražinio nagrinėjimo pradžios arba arbitražo teismo sudarymo⁶⁶. Maža to, šalys nepraranda teisės prašyti arbitražo teismo taikyti LAP, jeigu Vilniaus apygardos teismas atsisakytų jas pritaikyti, ir *vice versa*⁶⁷. Vis dėlto, jei arbitražo teismas atsisako taikyti LAP, į Vilniaus apygardos teismą su prašymu taikyti tas pačias LAP galima kreiptis tik esant papildomų aplinkybių, dėl kurių teismas galėtų konstatuoti byloje atsiradus LAP taikymo pagrindui arba išnykus pagrindui, dėl kurio laikinąsias apsaugos priemones taikyti buvo atsisakyta⁶⁸.

⁵⁸ KAI 20 str. 2 d.

⁵⁹ KAI 25 str. 2 d.

⁶⁰ KAI 25 str. 4 d.

⁶¹ KAI 25 str. 5 d.

⁶² Žiūrėti, pvz., VKAT reglamento 35 str.

⁶³ KAI 21 str.

⁶⁴ KAI 21 str. 7 d.

⁶⁵ RUBINS, N., YADYKIN, A. *International Comparative Legal Guides* <...>.

⁶⁶ Pvz., teismų praktikoje apstu atveju, kai teismai arbitražo bylos šalies prašymu taiko turto areštą. Žr. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. balandžio 21 d. nutartį civilinėje byloje UAB „All time Group“ v. UAB „Arvi cukrus“ (bylos Nr. e2-782-196/2016). Žr. AUDZEVIČIUS, R., PARCHAJEV, D. Teismų vaidmuo arbitražo procese pagal Lietuvos teisę. *Teisė*, 2017, t. 102.

⁶⁷ KAI 27 str. 2 d.

⁶⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugsėjo 16 d. nutartis pagal atsakovų A. S. ir A. S. ir UAB „3 RILL“ atskirąjį skundą dėl laikinųjų apsaugos priemonių, susijusių su nagrinėjama arbitražo byla, taikymo (bylos Nr. 2-2139/2013).

6. ĮRODYMŲ RINKIMAS

Nuo šiol šalims pasirinkus Rusiją kaip arbitražo vietą, Rusijoje, kaip ir Lietuvoje⁶⁹, tiek arbitražo proceso šalis arbitražo teismo sutikimu, tiek pats arbitražo teismas gali kreiptis į nacionalinį teismą, prašydamas suteikti pagalbą renkant įrodymus. Vis dėlto įrodymų, kuriuos galima surinkti padedant Rusijos nacionaliniams teismams, sąrašas kol kas apsiriboja rašytiniais ir daiktiniais įrodymais⁷⁰. Vadinas, kitaip nei KAI⁷¹, Rusijos arbitražo įstatymas nesuteikia teisės arbitražo šaliai kreiptis į teismą su prašymu apklausti liudytojus Rusijos APK nustatyta tvarka⁷².

Kitas skirtumas – teisingumas. Visas su pagalba arbitražo procesui susijusias kompetencijas Lietuvos įstatymų leidėjas perdavė į Vilniaus apygardos teismo rankas, o Rusijoje nagrinėti prašymus dėl pagalbos renkant įrodymus yra kompetentingas teismas pagal prašomų surinkti įrodymų buvimo vietą. Šis skirtumas yra logiškas ir nulemtas didžiulio Rusijos teritorijos ploto. Maskvos teismams būtų sudėtinga ir neekonomiška spręsti dėl

nutolusiuose regionuose esančių įrodymų. Maža to, toks įrodymų rinkimas gerokai užvilkinytų procesą ir galimai paneigtų kreipimosi į teismą prasmę. Kita vertus, nesant vieno LAP klausimus arbitražo kontekste sprendžiančio subjekto, prarandama galimybė veiksmingai užtikrinti vienodą arbitražo procesą reglamentuojančių Rusijos įstatymų normų aiškinimą ir taikymą, taigi pririks daugiau laiko ir pastangų formuojant vienodą teismų praktiką.

Galiausiai, skirtingai nei Lietuvos teisė⁷³, Rusijos arbitražo įstatymas nenumato galimybės skųsti teismo nutarčių dėl įrodymų rinkimo, nors kai kurie šaltiniai ir neatmeta teorinės galimybės skųsti šias nutartis, kaip galimai užkertančias kelią tolesniam bylos nagrinėjimui⁷⁴.

7. ARBITRAŽO INSTITUCIJŲ STEIGIMO IR VEIKLOS KONTROLĖ

Reaguodamas į kontroversiškų vadinamųjų „kišeninių“ arbitražo institucijų sukurtą teisinį neapibrėžtumą⁷⁵, Rusijos įstatymų leidėjas nusprendė išspręsti neaiškių ir prastą reputaciją turinčių arbitražo institucijų problemą, t. y.

⁶⁹ KAI aiškiai nurodyta, kad arbitražo teismas ar šalis arbitražo teismo pritarimu turi teisę kreiptis į Vilniaus apygardos teismą ir prašyti padėti surinkti įrodymus. Įrodymams rinkti teisme *mutatis mutandis* taikomos Civilinio proceso kodekso II dalies XIII skyriaus devintojo skirsnio nuostatos. Plačiau žr. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. balandžio 3 d. nutartį civilinėje byloje UAB „Ina Trade“ v. UAB „Ave-Matrox“ (bylos Nr. 2-605/2014).

⁷⁰ ЗАГОНЕК, Ю., БУЛІАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа* <...>, p. 2.

⁷¹ KAI 36 str. 2 d.

⁷² Rusijos Federacijos 1993 m. liepos 7 d. įstatymo „Dėl tarptautinio komercinio arbitražo“ Nr. 5338-1 (2015-12-29 redakcija) 27 str.; taip pat ЗАГОНЕК, Ю., БУЛІАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа* <...>, p. 2.

⁷³ Įrodymams rinkti teisme *mutatis mutandis* taikomos Civilinio proceso kodekso II dalies XIII skyriaus devintojo skirsnio nuostatos. KAI 38 str. nenumato jokių išimčių dėl šių nutarčių apskundimo. Plačiau žr. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. balandžio 3 d. nutartį civilinėje byloje UAB „Ina Trade“ v. UAB „Ave-Matrox“ (bylos Nr. 2-605/2014).

⁷⁴ ЗАГОНЕК, Ю., БУЛІАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа* <...>, p. 2.

⁷⁵ „Kišeninė“ arbitražo institucija vadinama institucija, glaudžiai susijusi su viena iš nagrinėjamo šioje institucijoje ginčo šalių. Šalies ryšiai su administruojančia institucija gali pasireikšti skirtingai, pavyzdžiui, arbitražo šalis įsteigė arba finansavo ginčą administruojančią arbitražo instituciją, arba suteikė šiai institucijai teisę naudotis šaliai priklausančiomis patalpomis. Dažniausiai pasitaikanti „kišeninių“ institucijų schema: stambi bendrovė sukuria savo arbitražo instituciją ir įtraukia į sutartis su tiekėjais ar užsakovais arbitražinę išlygą, nukreipiančią į šią instituciją. Tokie ryšiai tarp ginčo šalies ir arbitražo institucijos, be abejo, kelia pagrįstą abejonių dėl „kišeninių“ institucijų nešališkumo ir nepriklausomumo, taip pat ir *nemo iudex in causa sua* principo pažeidimo. Vis dėlto Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas išaiškino, kad vien institucijos sąsaja su ginčo šalimi nepakanka, kad teismas nepripažintų ir (ar) atsisakytų vykdyti šios institucijos sprendimą. Teismas privalo išsiaiškinti, ar pats (-ys) arbitras (-ai) buvo šališkas (-i) sprendimas (-i) byla. Remiantis šiuo teismo išaiškinimu „kišeninėms“ arbitražo institucijoms buvo įžiebta žalia šviesa (žr. RUSSIA: Combating “pocket arbitration courts”. *Global Arbitration Review* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://globalarbitrationreview.com/article/1034818/russia-combating-%E2%80%9Cpocket-arbitration-courts%E2%80%9D>>).

įvesti privalomąją specialiųjų valstybės leidimų sistemą⁷⁶.

Nuo šiol nuolatinės arbitražo institucijos galės vykdyti veiklą Rusijoje tik gavusios Rusijos Vyriausybės leidimą. Terminas leidimui gauti sueina 2017 m. lapkričio 1 d. Rusijos Vyriausybė išduos leidimus pagal Arbitražo proceso tobulinimo tarybos rekomendacijas, kurios yra formuojamos Rusijos teisingumo ministerijos kartu su pramonės ir mokslo bendrijomis.

Dokumentų, kuriuos būtina pateikti užsienio institucijai norint gauti leidimą, sąrašas apima:

- pareiškimą dėl leidimo išdavimo, pasirašytą įgalioto atstovo;
- pažymą su arbitražo institucijos istorijos ir veiklos aprašymu;
- juridinių asmenų registro išrašą arba kitą oficialų dokumentą, patvirtinantį institucijos ar organizacijos, prie kurios buvo įsteigta tokia institucija, teisinį statusą;
- įmonių ginčų taisyklės (jei institucija ketina administruoti įmonių ginčus, kuriems pagal įstatymus taikomos specialios taisyklės)⁷⁷.

Leidimo negavimo pasekmės yra dvejopos: viena vertus, užsienio institucijai negavus leidimo, sprendimai, priimami jos administruojamo proceso metu, jei procesas vyksta Rusijos Federacijos teritorijoje, bus traktuojami kaip *ad hoc* arbitražo sprendimai, o ne kaip institucinio arbitražo sprendimai⁷⁸; kita vertus, įstatymas numato, kad *arbitražo institucijos*⁷⁹, kurios negavo leidimo iki 2017-11-01, praras teisę administruoti arbitražo procesą su arbitražo

vieta Rusijos Federacijoje⁸⁰, todėl visi tokios institucijos sprendimai bus laikomi priimtais pažeidus įstatymų reikalavimus, kas sudarys pagrindą atsisakyti juos pripažinti ir vykdyti⁸¹. Šis nenuoseklus reglamentavimas leidžia tik spėlioti, ar negavusių leidimo užsienio arbitražo institucijų sprendimai bus pripažįstami kaip *ad hoc* arbitražo sprendimai, ar apskritai nebus pripažįstami Rusijos teritorijoje.

Palyginti su naująja Rusijos tvarka, KAI 5 straipsnis nenumato reikalavimo nuolatinės arbitražo institucijoms gauti aptarto pobūdžio leidimus iš Lietuvos Vyriausybės ar kitų įstaigų. Vis dėlto nuolatinės arbitražo institucijos privalo griežtai laikytis KAI 5 straipsnio. Šių nuostatų nesilaikymas gali sukelti rimtų pasekmių. LAT išaiškino, kad Vilniaus tarptautinis ir nacionalinis komercinis arbitražas, *de facto* atlikęs nuolatinės arbitražo institucijos funkcijas, bet veikęs kaip viešoji įstaiga, galimai pažeidė įstatymą. LAT taip pat atkreipė dėmesį į galimą KAI 5 str. 1 d. reikalavimo nesilaikymą, kad institucijos steigėju gali būti tik Lietuvos Respublikos asociacijos, atstovaujantios Lietuvos Respublikos gamybos, verslo ir teisinės veiklos ūkio subjektams. Nusprendęs kreiptis į Generalinę prokuratūrą dėl Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo veiklos, LAT nurodė, kad nuolatinės arbitražo institucijoms taikytini reikalavimai, pirma, „skirti išvengti rizikos, kad bus pažeista arbitražo šalių teisė į tinkamą procesą, antra, minėti reikalavimai turėtų leisti išvengti rizikos, kad arbitražą administruojantys institucijai bus daroma išorinė ar vidinė įtaka“⁸².

Dar daugiau – LAT 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartimi užkirto kelią „kišeniniams“ arbitražams prigyti Lietuvoje. Kasacinis teismas konstatavo, kad nešališkas turi būti ne tik arbitras (-ai), bet ir administruojanti institucija. Nagrinėdamas arbitražo sprendimo panaikinimo klausimą dėl galimo arbitražo institucijos⁸³ šališkumo, LAT pabrėžė „ypač glaudžius ir intensyvius ryšius“ tarp nuolatinės arbitražo institucijos bei atsakovo atstovų ir panaikino arbitražo sprendimą KAI 50 str. 3 d. 6 punkto pagrindu⁸⁴.

Taigi abi jurisdikcijos, nors ir skirtingais metodais, griežtai prižiūri nuolatinėse arbitražo institucijose vykdomą veiklą. Kol kas sunku pasakyti, ar Rusijoje pritaikytas arbitražo institucijų kontrolės mechanizmas nesukels užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo problemų, jeigu užsienio institucija atsisakytų per nustatytą terminą kreiptis į Rusijos institucijas dėl leidimo išdavimo. Bet kokiu atveju Lietuvoje veikianti teisminė arbitražo institucijų kontrolė nekelia abejonių dėl savo veiksmingumo, todėl autoriai nemato tikslo svarstyti leidimų sistemos įdiegimą Lietuvoje.

8. INSTITUCINIO IR AD HOC ARBITRAŽO TEISINIS REŽIMAS

Pagal Lietuvos teisę esminis skirtumas tarp institucinio ir *ad hoc* arbitražo yra tai, kad institucinio arbitražo atveju ginčą administruoja ir šalių procesines teises paprastai užtikrina pasirinkta institucija, o *ad hoc* arbitražo atveju šalims tenka kreiptis pagalbos į Vilniaus apygardos teismą⁸⁵. Taigi *ad hoc* arbitražas Lietuvoje pripažįstamas

visaverčiu ginčų sprendimo būdu, o vietos įstatymai niekaip nevaržo nei *ad hoc* arbitražo jurisdikcijos, nei įgaliojimų.

O Rusijos arbitražo įstatymas suteikia instituciniam arbitražui, palyginti su *ad hoc* arbitražu, akivaizdžius pranašumus. Taip siekiama skatinti ginčų sprendimą valstybės pripažintose institucijose ir gerinti arbitražo proceso ir sprendimų kokybę.

Konkrečiai Rusijos arbitražo įstatymai nustato šiuos apribojimus *ad hoc* arbitražui:

- ad hoc* arbitražo šalys ir arbitražo teismas neturi teisės kreiptis į Rusijos nacionalinius teismus su prašymu suteikti pagalbą renkant įrodymus;
- ad hoc* arbitraže negali būti nagrinėjami įmonių ginčai;
- ad hoc* arbitražo šalys negali atsisakyti:
 - įstatymų nuostatų taikymo dėl Rusijos nacionalinių teismų pagalbos skiriant, nušalinant arbitrus ir nutraukiant jų įgaliojimus;
 - galimybės ginčyti arbitražo sprendimus dėl jurisdikcijos ar galutinius arbitražo sprendimus⁸⁶.

Sprendžiant iš Rusijos arbitražo įstatymo teksto ir struktūros⁸⁷ darytina išvada, kad Rusijos įstatymų leidėjas ateityje, tikėtina, gali imtis tolesnių veiksmų, skirtų instituciniam arbitražui skatinti. Atsižvelgdami į ankstesnę Rusijos arbitražinių institucijų, pasižyminčių abejotina reputacija, praktiką, šiuo metu esantį Rusijos arbitražo reformos žingsnį straipsnio autoriai vertina teigiamai.

⁷⁶ Nuolatinės arbitražo institucijas steigti nuo šiol gali tik pelno nesiekiančios organizacijos. Steigti nuolatinės arbitražo institucijas federacinės valstybės valdžios įstaigoms, Rusijos Federacijos subjektų valstybės valdžios įstaigoms, valstybės ir savivaldybių įstaigoms, valstybinėms įmonėms, politinėms partijoms, advokatų dariniams, notarų rūmams ir pan. draudžiama. Neleidžiama steigti nuolatinės arbitražo institucijos vienu metu dviem ar daugiau pelno nesiekiančioms organizacijoms. Žr. Rusijos arbitražo įstatymo 44 str. 1 ir 2 d.

⁷⁷ ЗАГОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа <...>*, p. 8.

⁷⁸ Rusijos arbitražo įstatymo 52 str. 16 d.

⁷⁹ Pažymėtina, kad Rusijos arbitražo įstatymo 52 str. 13 d. nenurodo, kad reikalavimas taikomas tik vietos arbitražo institucijoms.

⁸⁰ Rusijos arbitražo įstatymo 52 str. 13 d.

⁸¹ ЗАГОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа <...>*, p. 9.

⁸² NOREIKA, M. Aukščiausiasis teismas dėl Vilniaus arbitražo kreipėsi į prokuratūrą. *Verslo žinios* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://vz.lt/sectoriai/paslaugos/2016/12/27/auksciausiasis-teismas-del-vilniaus-arbitrazo-kreipesi-i-prokuratura>>.

⁸³ Byloje nebuvo nustatyta jokių aplinkybių, keliančių abejonių dėl bylų sprendusių arbitrų nešališkumo ar nepriklausomumo.

⁸⁴ Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir EŽTT jurisprudencija, LAT išaiškino, kad nešališkumo ir nepriklausomumo reikalavimai taikomi tiek bylų nagrinėjančios kolegijos sudėčiai, tiek ir pačiai institucijai. Atsižvelgiant į tai, kad nei arbitražo institucija, nei jos vardu veikianti pirmininkė dėl nurodytų ryšių egzistavimo negali būti laikomos nešališku ir nepriklausomu skiriančiuoju subjektu nagrinėjant šią bylą, o ši aplinkybė lemia tai, jog arbitro paskyrimas šioje byloje buvo nelegitimus, prašymas dėl arbitražo sprendimo panaikinimo buvo patenkintas KAI 50 straipsnio 3 dalies 6 punkto pagrindu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos. Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje Nr. e3K-3-387-421/2016.

⁸⁵ Žr. KAI 14 str. 3 d. 6 p.; 14 str. 5 ir 6 d.; 17 str. 1 d.

⁸⁶ ЗАГОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа <...>*, p. 9.

⁸⁷ Naujųjų nuolatinėse institucijose steigimo ir veiklos standartų svarba pakartotinai akcentuojama visame įstatymo tekste, ypatingas dėmesys jai skiriamas baigiamosiose nuostatose.

9. UŽSIENIO ARBITRAŽO SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMAS IR VYKDYMAS

Tiek Lietuva, tiek ir Rusija yra UNCITRAL modelinio įstatymo ir Niujorko konvencijos narės, todėl nenuostabu, kad didelių užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimų reglamentavimo kontrastų Lietuvoje ir Rusijoje neaptinkama. Abiejų valstybių teismai pripažįsta tiek galutinius, tiek dalinius arbitražo sprendimus. Tiek Rusijos⁸⁸, tiek ir Lietuvos⁸⁹ įstatymai numato galimybę skųsti nutartis dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo kasacine tvarka.

Vis dėlto Lietuvos įstatymai evoliucionavo kiek daugiau, nei to reikalauja Niujorko konvencija, ir siūlo arbitražo šalims palankesnę režimą nei Rusijos arbitražo įstatymas. Kaip minėta, Lietuvoje vykdytini ne tik galutiniai sprendimai⁹⁰, bet ir vietos bei užsienio arbitražo teismo nutartys dėl LAP taikymo⁹¹.

Įdomi Rusijos naujovė – prašymus dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo kompetentingas arbitražo (komercinis) teismas

privalo išnagrinėti *per vieną mėnesį*⁹². Nors naujoji nuostata yra itin ambicinga, straipsnio autoriams kyla abejonių dėl jos įvykdytinumo. Užsienio arbitražų sprendimai sudėtingose bylose dažnai siekia kelis šimtus lapų. Teismui papildomai tenka išsamiai analizuoti ginčą pralaimėjusios šalies prieštaravimus dėl sprendimo pripažinimo ir vykdymo. Todėl išspręsti užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo klausimą per vieną mėnesį gali būti tiesiog nerealu. Taigi straipsnio autoriai nemato tikslo saistyti Lietuvos apeliacinį teismą konkrečiais prašymo dėl pripažinimo ir vykdymo išnagrinėjimo terminais⁹³.

Svarbu, kad Rusijos arbitražo reforma kol kas niekaip nepaveikė skandalingos Rusijos teismų praktikos dėl viešosios tvarkos kaip pagrindo atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti Rusijoje užsienio arbitražo sprendimus⁹⁴. Nors statistiniai duomenys rodo, kad Rusijoje tvyro palankus klimatas užsienio arbitražo sprendimams pripažinti⁹⁵, palyginti su Lietuvos teismų praktikoje taikomu viešosios tvarkos standartu⁹⁶, autorių nuomone, tolesnis darbas siaurinant viešosios

tvarkos interpretavimo apimtį Rusijos teismuose būtų sveikintinas.

Taigi, autorių vertinimu, Lietuvos jurisdikcija yra progresyvesnė užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimu už Rusijos jurisdikciją net ir po Rusijos arbitražo reformos. Geriausias to pavyzdys – LAT praktika naikinant Lietuvos apeliacinio teismo nutartis ir tenkinant prašymus pripažinti nepalankius Lietuvos valstybei kaip atsakovui užsienio arbitražo sprendimus⁹⁷.

10. ARBITRAŽO SPRENDIMŲ APSKUNDIMAS

Pirmoji Rusijos reformos naujiena – šalys nuo šiol gali „tiesioginiu susitarimu“ sulygti, kad arbitražo sprendimas yra galutinis, ir pašalinti galimybę ginčyti šį sprendimą teisme. Autoriai atsargiai vertina šią naujovę, pirmumą teikdami subalan-

suotam lietuviškajam modeliui. Esant visoms būtinoms sąlygoms, KAI leidžia skųsti arbitražo teismo sprendimus tik dėl KAI 50 straipsnyje numatytų pagrindų⁹⁸, tačiau neleidžia tikrinti arbitražo teismų sprendimų fakto ir materialiosios teisės taikymo aspektu⁹⁹. Šis modelis užtikrina arbitražo proceso teisėtumą nesikišant į šalių pasirinktą ginčų sprendimo metodą¹⁰⁰.

Antra Rusijos reformos naujiena – galimybė UNCITRAL modelinio įstatymo 34 str. 4 dalies tvarka kreiptis į teismą su prašymu sustabdyti bylos dėl arbitražo sprendimo panaikinimo nagrinėjimą, kad arbitražo teismas atnaujintų arbitražo procesą ir pašalintų pagrindus panaikinti ginčijamą arbitražo sprendimą¹⁰¹. Šie teismo įgaliojimai įtvirtinti ir KAI¹⁰².

Trečia, Rusijos arbitražo įstatymu pagaliau atsisakyta¹⁰³ kontroversiškos nuostatos, leidusios Rusijos nacionaliniams teismams svarstyti užsie-

⁹⁷ Abiejose toliau pateiktose LAT nutartyse buvo svarstomos situacijos, kai Lietuvos apeliacinio teismo teisėjų kolegija, nagrinėjusi užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo klausimą kaip pirmoji instancija, konstatavusi, kad arbitražo sprendimo pripažinimas prieštarautų Lietuvos Respublikos ir tarptautinei viešajai tvarkai, atsisakė jį pripažinti ir 1958 m. Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b) punkte nurodytu pagrindu. Tiek vienoje, tiek kitoje byloje LAT pripažino ir leido vykdyti minėtus užsienio arbitražo sprendimus, taip pripažindamas Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų pagal Niujorko konvenciją vykdytą svarbesniu už Lietuvos interesų apsaugą atsisakant vykdyti nepalankų Lietuvai užsienio arbitražo sprendimą. Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 23 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje OAO „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos (bylos Nr. 3K-7-458-701/2015. *Teismų praktika*, 2015, 44, p. 184–204); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 27 d. nutartį civilinėje byloje L. B. v. Lietuvos Respublika, veikianti per valstybės įmonę Valstybės turto fondą (bylos Nr. 3K-3-363/2014).

⁹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-466-330/2015.

⁹⁹ Kasacinio teismo praktikoje jau yra pasisakyta, kad procese dėl arbitražo sprendimo panaikinimo *mutatis mutandis* gali būti vadovaujama teismų praktika dėl Niujorko konvencijos V straipsnio aiškinimo ir taikymo tiek, kiek tai nesusiaurina Lietuvos viešosios tvarkos turinio. Tai reiškia, kad, vertindamas arbitražo teismo sprendimą viešosios tvarkos pagrindu, teismas nesprendžia, ar arbitražo teismas tinkamai nustatė faktines aplinkybes ir tinkamai jas vertino, nenagrinėja, kaip buvo tiriami įrodymai arbitražo procese, taip pat nevertina, ar tinkamai buvo taikytos proceso ir materialiosios teisės normos. Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gruodžio 20 d. nutartį civilinėje byloje AB „Ekra“ v. UAB „Aukštaitijos vandenys“ (bylos Nr. e3K-3-471-916/2016).

¹⁰⁰ Vis dėlto reikėtų turėti omenyje, kad, jei viešosios tvarkos pažeidimas negali būti visapusiškai įvertintas vien susipažinus su arbitražo sprendimo turiniu ir šį pažeidimą lemia arbitražo neanalizuotos aplinkybės bei jo netirti įrodymai, sprendimo pripažinimą atliekantis teismas gali įtraukti į savo vertinimą faktus, kurių nevertino arbitražas, priimdamas sprendimą, ir tirti įrodymus, kurių jis netyrė (pvz., siekdamas nustatyti šalių arba arbitrų neteisėtą elgesį, sudarantį viešosios tvarkos pažeidimo sudėtį). Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gruodžio 20 d. nutartį civilinėje byloje AB „Ekra“ v. UAB „Aukštaitijos vandenys“ (bylos Nr. e3K-3-471-916/2016).

¹⁰¹ Rusijos arbitražo įstatymo 37 str. 6 d.; taip pat ЗАОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа* <...>, p. 10.

¹⁰² KAI 50 str. 6 d. numato: Lietuvos apeliacinis teismas, gavęs skundą dėl arbitražo teismo sprendimo, gali motyvuota nutartimi, jeigu to pageidauja ginčo šalis, sustabdyti bylą dėl arbitražo teismo sprendimo panaikinimo, kad arbitražo teismas galėtų atnaujinti nagrinėjimą arba imtis kitų veiksmų, kurie, Lietuvos apeliacinio teismo nuomone, pašalintų arbitražo teismo sprendimo naikinimo pagrindą.

¹⁰³ ЗАОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. *Российская арбитражная реформа* <...>, p. 10.

⁸⁸ Rusijos APK 245 str. 3 d.

⁸⁹ CPK 811¹ str. 2 d.

⁹⁰ Dalinis arbitražo sprendimas taip pat laikomas galutiniu, kadangi galutinai išsprendžia jame sprendžiamus klausimus.

⁹¹ KAI 25 ir 26 str.

⁹² Rusijos APK 243 str. 1 d.

⁹³ Žr. CPK 811¹ str.

⁹⁴ Viena ryškiausių bylų dėl viešosios tvarkos taikymo yra „Krasnyj Jakor“ byla, kur visais atžvilgiais pagrįstas ir teisėtas užsienio arbitražo sprendimas buvo nepripažintas Rusijos Federacijoje dėl to, kad šio sprendimo įvykdymas galėtų sukelti valstybinės įmonės „Krasnyj Jakor“ bankrotą, kas neigiamai paveiktų socialinį ir ekonominį Nižnij Novgorodo miesto, o todėl ir visos Rusijos Federacijos stabilumą, kadangi „Krasnyj Jakor“ gamino strategiškai reikšmingas valstybės nacionaliniam saugumui prekes. Taip kasacinis teismas, iš esmės neneigdamas, kad užsienio arbitražo sprendimas yra teisėtas ir pagrįstas, atsisakė jį pripažinti dėl tariamo viešosios tvarkos pažeidimo. PAR-CHAJEV, D. *Prospects of Enforcing the Yukos Award* <...>, p. 329.

⁹⁵ W. Steinbergeris, ištyręs beveik 300 užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo Rusijoje statistiką, nustatė, kad užsienio arbitražo sprendimai Rusijoje pripažįstami apytiksliai 85 % atvejų. Žr. PAR-CHAJEV, D. *Prospects of Enforcing the Yukos Award* <...>, p. 326.

⁹⁶ Pabrėžtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuosekliai formuojamoje praktikoje išaiškinta, kad sąvoka „viešoji tvarka“ tarptautinio arbitražo doktrinoje ir praktikoje aiškinama kaip tarptautinė viešoji tvarka, apimanti fundamentalius sąžiningo proceso principus, taip pat imperatyvias teisės normas, įtvirtinančias pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus. Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad ne bet koks prieštaravimas imperatyviosioms Lietuvos Respublikos teisės normoms gali būti laikomas pakankamu pagrindu atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą. Viešosios tvarkos pažeidimu gali būti pripažįstami atvejai, kai nustatoma, kad užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarautų Lietuvos Respublikos Konstitucijos įtvirtintiems pagrindiniams teisės principams ir moralės normoms, pripažįstamiems tarptautiniu mastu, taip pat kai arbitražo sprendimas ar arbitražinis susitarimas, išgautas prievarta, apgaule ar grasinimu, ir kt. Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 23 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje OAO „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos (bylos Nr. 3K-7-458-701/2015. *Teismų praktika*, 2015, 44, p. 184–204).

io arbitražo sprendimų panaikinimo klausimą, i ginčui buvo taikoma Rusijos Federacijos materialinė teisė¹⁰⁴.

Taigi Rusijos įstatymai iš lėto keičia prieštarnai vertinamas praktikas visuotinio pripažinimo sulaukusiais standartais. Džiugu konstatuoti, kad Lietuva daugumą šių pakeitimų sėkmingai liegė jau 2012 m. įsigaliojus naujajai KAJ daktacijai.

IVADAS

straipsnyje aptartos Rusijos arbitražo reformos aujovės parodo, kad Rusijos įstatymų leidėjas nasi drąsių pokyčių siekdamas modernizuoti usijos arbitražo reglamentavimą, pažaboti gyvenusias ir ydingas praktikas bei padidinti usijos kaip arbitražo vietos patrauklumą.

Rusijos arbitražo įstatymu įtvirtintos proarbitražinės arbitražinio susitarimo aiškinimo ir taimo gairės; šalims leista „tiesioginiu susitarimu“ sisakyti teismo pagalbos ir įsikišimo konkrečiais ausimais; įtvirtintas pragmatinis ginčų arbitruo- numo klausimo reglamentavimas, pripažįstant onių ginčus iš dalies arbitruotiniais; Rusijos ismams nuo šiol suteikta nauja kompetencija ikišti į arbitražo procesą formuojant arbitražo ismą ir nušalinant arbitrus; sukonkretinti reilavimai arbitrams; arbitražo proceso šalims iteikta teisė kreiptis į teismą dėl įrodymų rinkio; pažabotos „kišeninės“ arbitražo institucijos, edus griežtą nuolatinių arbitražo institucijų eigimo ir veiklos kontrolę, drauge suteikiant

nuolatiniams arbitražo institucijoms akivaizdžius pranašumus *ad hoc* arbitražo atžvilgiu; patobulintas užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei arbitražo sprendimų panaikinimo klausimų reglamentavimas.

Nors dauguma aptariamų naujovių šio straipsnio autorių vertinamos teigiamai, autoriai perspėja, kad kai kurie reformos siūlomi nusistovėjusių problemų sprendimai gali sukurti naujų teisinių iššūkių. Ypač atsargiai vertintinas leidimas arbitražo proceso šalims atsisakyti teisės ginčyti galutinį arbitražo sprendimą teisme. Toks problemos sprendimas atimtų iš šalių teisę kreiptis į teismą dėl akivaizdžiai neteisėtų sprendimų panaikinimo. Autorių nuomone, teisingesnis arbitražo sprendimų privalomumo principo užtikrinimo būdas yra siauresnis arbitražo sprendimų panaikinimo pagrindų aiškinimas.

Lygindami straipsnyje analizuojamą Rusijos ir Lietuvos arbitražo reglamentavimą, autoriai priėjo prie išvados, kad KAJ ir CPK nuostatos net ir po Rusijos arbitražo reformos labiau atitinka Niujorko konvencijos ir UNCITRAL modelinio įstatymo dvasią. Remiantis nuosekliai formuojama Lietuvos teismų praktika KAJ pavyko sukurti modernų, teismo ir arbitražo sąveika pagrįstą Lietuvos proarbitražinį modelį, atspindintį geriausias vakarietiškas arbitražo tendencijas. Taigi, nors Rusijos arbitražo reforma yra itin sveikintinas reiškinys, autoriai nemato tikslo svarstyti Rusijoje diegiamų naujovių įgyvendinimą Lietuvoje.

¹⁰⁴ Iki reformos Rusijos APK 230 str. 5 d. numatė, kad atvejais, numatytais Rusijos Federacijos tarptautinėse sutar- se, pagal Rusijos APK 230 str. 5 d. galėjo būti skundžiamas užsienio arbitražo sprendimas, kurį priimant pritaikytos usijos Federacijos įstatymų normos. Prašymas dėl užsienio arbitražo sprendimo panaikinimo galėjo būti paduotas usijos Federacijos arbitražo (komerciniam) teismui pagal skolininko buveinės ar gyvenamąją vietą arba, jei skolininko iveinės ar gyvenamoji vieta buvo nežinoma, pagal skolininko turto buvimo vietą. Taigi užsienio arbitražo sprendimas lėjo būti panaikintas tik tuo atveju, jei tai leido padaryti Rusijos Federacijos tarptautinės sutartys. Svarbu pabrėžti, id Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Arbitražo (komercinio) Teismo Prezidiumas byloje Nr. 15359/03 pasakė, kad, grinėjant užsienio arbitražo sprendimų panaikinimo klausimą, žemesnės instancijos teismų nuoroda į Niujorko kon- cenciją kaip į tarptautinį instrumentą, leidžiantį naikinti užsienio arbitražo sprendimus pagal Rusijos APK 230 str. 5 , buvo klaidinga. Vis dėlto, kol nebuvo panaikintas, Rusijos APK 230 str. 5 d. nuostatos tekstas leido skusti užsienio bitražo sprendimus Rusijos teismuose, kas potencialiai galėjo generuoti naujus ginčus dėl šio užsienio arbitražo rendimo galiojimo kitose jurisdikcijose.

LITERATŪRA

MONOGRAFIJOS IR STRAIPSNIŲ RINKINIAI BEI STRAIPSNIAI IŠ KNYGŲ, MOKSLO DARBŲ RINKINIŲ IR KONFERENCIJŲ MEDŽIAGOS

1. AUDZEVICIUS, R., PARHAJEV, D. Teismų vaidmuo arbitražo procese pagal Lietuvos teisę. *Teisė*, 2017, t. 102, p. 75–93.
2. FINIZIO, S., ANDREEV, D. *International Arbitration Alert Russia Implements Arbitration Reform* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <https://www.wilmerhale.com/uploaded-Files/Shared_Content/Editorial/Publications/WH_Publications/Client_Alert_PDFs/2016-08-31-russia-implements-arbitration-reform.pdf>.
3. GHIBRADZE, N., DOLGORUKOW, A. *The Russian Arbitration Reform – a Road to More Certainty?* Kluwer Arbitration Blog [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://kluwerarbitrationblog.com/2016/10/25/the-russian-arbitration-reform-a-road-to-more-certainty/>>.
4. KLIMOV, Y., PANOV, A. *Russian arbitration law reform* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.nortonrosefulbright.com/knowledge/publications/142443/russian-arbitration-law-reform>>.
5. MELNIKOV, V., TESELKIN, I. *Russian Arbitration Reform: Key Changes* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://hsfnotes.com/arbitration/2016/10/17/russian-arbitration-reform-key-changes/>>.
6. NOREIKA, M. Aukščiausiasis teismas dėl Vilniaus arbitražo kreipėsi į prokuratūrą. *Verslo žinios* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://vz.lt/sektoariai/paslaugos/2016/12/27/auksciausiasis-teismas-del-vilniaus-arbitrazo-kreipesi-i-prokuratura>>.
7. PARHAJEV, D. Pathological Arbitration Clauses in Lithuanian Case Law. CIS Arbitration Forum, 2016-01-28 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-07-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisarbitration.com/2016/01/28/pathological-arbitration-clauses-in-lithuanian-case-law/>>.
8. PARHAJEV, D. Prospects of Enforcing the Yukos Award in Russia. *American Review of International Arbitration*, 26 Am. Rev. Int'l Arb.
9. REDFERN, H., HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. 2nd ed. [Sweet & Maxwell], 1991, p. 167.
10. RUBINS, N., YADYKIN, A. *International Comparative Legal Guides. International Arbitration 2016*

(Russia) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://iclg.com/practice-areas/international-arbitration-/international-arbitration-2016/russia#chaptercontent1>>.

11. RUSSIA: Combating “pocket arbitration courts”. *Global Arbitration Review* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://globalarbitrationreview.com/article/1034818/russia-combating-%E2%80%9Cpocket-arbitration-courts%E2%80%9D>>.
12. ЗАГОНЕК, Ю., БУЛАТОВ, П., ТОДУА, О. Российская арбитражная реформа. Информационный бюллетень. Международный арбитраж [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <https://www.whitecase.com/sites/whitecase/files/files/download/publications/russian_arbitration_reform.pdf>.

TEISĖS AKTAI

13. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
14. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 39-961.
15. Rusijos Federacijos 2015 m. gruodžio 29 d. įstatymas „Dėl arbitražo (trečiųjų teismo proceso) Rusijos Federacijoje“ N 382-FZ [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_191301/>.
16. Rusijos Federacijos 2015 m. gruodžio 29 d. įstatymas „Dėl atskirų Rusijos Federacijos teisės aktų pakeitimo <...>“ N 409-FZ [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_191313/>.
17. Rusijos Federacijos 1993 m. liepos 7 d. įstatymo „Dėl tarptautinio komercinio arbitražo“ Nr. 5338-1 (2015 m. gruodžio 29 d. redakcija) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_2303/>.
18. Rusijos Federacijos arbitražo proceso kodeksas (2016 m. gruodžio 19 d. redakcija) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37800/72d1157f09fa79b734df06ff06221910f6d99fc6/>.

TARPTAUTINĖS SUTARTYS IR KITI DOKUMENTAI

19. 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 10-208.
20. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos (UNCITRAL) 2006 m. Modelinis tarptautinio komercinio arbitražo įstatymas.

TEISMŲ PRAKTIKA

21. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugsėjo 16 d. nutartis pagal atsakovų A. S. ir A. S. ir UAB „3 RILL“ atskirąjį skundą dėl laikinųjų apsaugos priemonių, susijusių su nagrinėjama arbitražo byla, taikymo (bylos Nr. 2-2139/2013).
22. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ina Trade“ v. UAB „Ave-Matrox“ (bylos Nr. 2-605/2014).
23. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-466-330/2015.
24. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „All time Group“ v. UAB „Arvi cukrus“ (bylos Nr. e2-782-196/2016).
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje WTE Wassertechnik GmbH ir kt. v. UAB „Kauno vandenys“ ir kt. (bylos Nr. 3K-7-304/2011).
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-434/2006.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Ervin“ v. Ageratec AB, bylos Nr. 3K-3-128/2010.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje N. V. K., I. V. K., R. W. A. v. K. v. bendra Lietuvos ir Vokietijos UAB „Luksora“ (bylos Nr. 3K-3-353/2012).
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-666/2013.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje L. B. v. Lietuvos Respublika, veikianti per valstybės įmonę Valstybės turto fondą (bylos Nr. 3K-3-363/2014).
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje OAO „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos (bylos Nr. 3K-7-458-701/2015. *Teismų praktika*, 2015, 44, p. 184–204).
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e3K-3-387-421/2016.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje AB „Ekra“ v. UAB „Aukštaitijos vandenys“ (bylos Nr. e3K-3-471-916/2016).
34. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Arbitražo (komercinio) Teismo Prezidiumo 2004 m. kovo 30 d. nutarimas byloje Nr. 15359/03.
35. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Arbitražo (komercinio) Teismo Prezidiumo 2005 m. gruodžio 22 d. informacinis laiškas Nr. 96.
36. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Arbitražo (komercinio) Teismo Prezidiumo 2010 m. spalio 5 d. nutarimas byloje Nr. 6547/10.
37. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Arbitražo (komercinio) Teismo Prezidiumo 2012 m. sausio 30 d. nutarimas byloje Nr. BAC-15384/11.
38. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Arbitražo (komercinio) Teismo Prezidiumo 2012 m. lapkričio 13 d. nutarimas byloje Nr. 8141/12.
39. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Arbitražo (komercinio) Teismo Prezidiumo 2014 m. sausio 28 d. nutarimas byloje Nr. 11535/13.
40. Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo 2011 m. gegužės 26 d. nutarimas byloje Nr. 10-II.